

Νεότερες Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις της Διεθνούς Περιφερειακής Ολοκλήρωσης

Άγγελος Κότιος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πεδίο Άρεως, 38334 Βόλος,
τηλ: +30 24210744461
e-mail: akotios@prd.uth.gr

Γιάννης Σαράτσης

Επιστημονικός Συνεργάτης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πεδίο Άρεως, 38334 Βόλος,
τηλ: +30 24210744462
e-mail: saratsis@prd.uth.gr

Περίληψη

Στα πλαίσια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας εμφανίζεται ολοένα και περισσότερο μια τάση των διαφόρων κρατών να σχηματίζουν οργανισμούς περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας, ή να συμμετέχουν στους ήδη υπάρχοντες. Στο άρθρο αυτό εξετάζονται οι λόγοι για τους οποίους δημιουργούνται οι περιφερειακές αυτές ενώσεις κρατών, αλλά και οι μηχανισμοί μέσω των οποίων προκύπτουν τα αναμενόμενα οφέλη για τις διάφορες χώρες. Επίσης, εξάγονται συμπεράσματα για την επαλήθευση ή διάψευση ορισμένων υποθέσεων σχετικά με τις επιπτώσεις της θεωρίας της διεθνούς περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης. Τέλος, περιγράφονται οι πολιτικοί λόγοι για τη συμμετοχή σε μια περιφερειακή οικονομική ένωση, καθώς δεν είναι πάντα τα οικονομικά κριτήρια που υπερισχύουν.

Λέξεις κλειδιά: Παγκοσμιοποίηση, Περιφερειοποίηση, Περιφερισμός, Διεθνής Οικονομική Συνεργασία

Ιανουάριος 2003

1. Παγκοσμιοποίηση, Περιφερειοποίηση, Περιφερισμός

Οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις χαρακτηρίζονται σήμερα από δύο φαινομενικά αντίρροπες εξελίξεις: Αφ' ενός παρατηρείται μια εντατικοποίηση και διεύρυνση των διεθνών οικονομικών σχέσεων και ανταλλαγών. Το διεθνές εμπόριο αυξάνεται εδώ και έτη σημαντικά ταχύτερα απ' ό,τι η παγκόσμια παραγωγή. Αυτό συνιστά έκφραση ενός ολοένα αυξανόμενου διεθνούς καταμερισμού εργασίας, κινητήριος μοχλός της οποίας είναι οι παγκόσμια προσανατολισμένες στρατηγικές αγορών και πωλήσεων των επιχειρήσεων. Ο βαθμός ανοίγματος των εθνικών οικονομιών αυξάνεται, δηλ. αυξάνονται τα ποσοστά του εξωτερικού εμπορίου ως προς τα εθνικά ΑΕΠ. Παράλληλα, οι αγορές χρήματος και κεφαλαίου τείνουν να ενοποιηθούν διεθνώς, οι δε πληροφορίες ανταλλάσσονται διεθνώς με τρομακτική ταχύτητα και ολοένα χαμηλότερο κόστος χάρη στις νέες τεχνολογίες επικοινωνιών και πληροφορικής. Οικονομικές διαταραχές και εξελίξεις (π.χ. ύφεση, πληθωρισμός, ανάπτυξη, νομισματικές κρίσεις) μεταδίδονται ταχύτατα από χώρα σε χώρα, δηλ. αυξάνεται ολοένα και περισσότερο η διεθνής μακροοικονομική και γένει οικονομική αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση. Οι συμπεριφορές επιχειρήσεων και καταναλωτών ομογενοποιούνται ολοένα και περισσότερο. Παράλληλα, στο επίπεδο της διεθνούς οικονομικής διπλωματίας όπως αυτή εκφράζεται στα διάφορα αρμόδια διεθνή φόρα (π.χ. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ΟΟΣΑ, Οικονομικοί Οργανισμοί του ΟΗΕ, Ομάδα των 7, Ομάδα των 8) παρατηρείται επίσης μια τάση αυξανόμενης και ενεργότερης συμμετοχής των κρατών της παγκόσμιας κοινωνίας και μία διεύρυνση και εμβάθυνση του διεθνούς θεσμικού πλαισίου που ρυθμίζει τα θέματα της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας.

Αυτή η αύξηση της διασυννοιακής οικονομικής δραστηριότητας, η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών, η αυξηθείσα αλληλεξάρτηση των αγορών χρήματος, κεφαλαίων, εμπορευμάτων και υπηρεσιών, η έντονη διεθνοποίηση της παραγωγής καθώς και η διεθνοποίηση του θεσμικού πλαισίου χαρακτηρίζονται σήμερα με τον γενικό όρο "παγκοσμιοποίηση" (Globalization, Βλ. σχετ. Oman 1996)

Παράλληλα με την παραπάνω εξέλιξη παρατηρούμε και μια ολοένα αυξανόμενη συγκέντρωση των διεθνών εμπορικών ροών σε συγκεκριμένες περιοχές. Με άλλα λόγια η αύξηση του διεθνούς εμπορίου προέρχεται από το άθροισμα της αύξησης του εμπορίου σε διάφορα περιφερειακά επίπεδα.

Η τάση αυτή χαρακτηρίζεται ως "περιφερειοποίηση" (Regionalisation) της διεθνούς οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου. Σε αντίθεση με την "παγκοσμιοποίηση" η "περιφερειοποίηση" είναι μια κεντρομόλος διαδικασία η οποία συμπεριλαμβάνει δύο ή περισσότερες οικονομίες ή/και κοινωνίες προς μια μεγαλύτερη αμοιβαία οικονομική ολοκλήρωση. Η "περιφερειοποίηση" αυτή μπορεί να είναι το *de facto* αποτέλεσμα της

λειτουργίας των οικονομικών δυνάμεων σε μικροοικονομικό επίπεδο, δηλαδή το αποτέλεσμα της ελεύθερης λειτουργίας των αγορών. Μπορεί όμως να είναι αποτέλεσμα ή επιδίωξη μιας θεσμοθετημένης σύμπραξης των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών. Σ' αυτή την περίπτωση της *de jure* "περιφερειοποίησης" ομιλούμε για "περιφερισμό" (Regionalism) ή για "περιφερειοποίηση" εκ των άνω.

Αναλυτικότερα, με τον όρο "περιφερειοποίηση" εννοούμε τη συγκέντρωση σε μεγάλο βαθμό των εμπορικών και λοιπών οικονομικών σχέσεων σε ενδοπεριφερειακά συστήματα. Από την άποψη της οικονομικής θεωρίας, η περιφερειοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας δεν συνιστά ούτε σύμπτωση ούτε παράδοξο. Και αυτό όχι μόνο γιατί το κόστος στις συναλλαγές στους τομείς των μεταφορών, επικοινωνιών και της χρηματοδότησης κατά τη διενέργεια εμπορίου μεταξύ γεωγραφικά όμορων χωρών τείνουν να μειώνονται και να ευνοούν συνεπώς μια περιφερειακή συγκέντρωση του εξωτερικού εμπορίου. Κοινοί εθνολογικοί, πολιτισμικοί και ιστορικοί δεσμοί που εμφανίζονται συνήθως σε γειτονικές χώρες δύνανται επίσης να ευνοήσουν την ανάπτυξη των ενδοπεριφερειακών ανταλλαγών. Σημαντικό ρόλο όμως παίζουν και οι επιδράσεις που προκαλούνται από την ανάπτυξη ορισμένων βιομηχανικών πόλων στην ευρύτερη του κεντρικού πόλου περιοχή (κέντρο-περιφέρεια).

Παράλληλα με την εντατικοποίηση των οικονομικών σχέσεων σε περιφερειακό επίπεδο που οφείλεται στην αυτόνομη λειτουργία των αγορών παρατηρείται μια ιστορικά μοναδική προσπάθεια των κρατών της παγκόσμιας οικονομίας να ενισχύσουν μέσω συμφωνιών σε πολιτικό επίπεδο (εκ των άνω) την περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση.

Ιδιαίτερα κατά τη τελευταία δεκαετία παρατηρείται μια έξαρση στη σύναψη περιφερειακών συμφωνιών. Από την ίδρυση της GATT (1947) έως σήμερα έχουν ανακοινωθεί στην GATT και στο διάδοχο της οργανισμό, τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Π.Ο.Ε.), που ιδρύθηκε το 1994, πάνω από 200 περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες. Στη περίοδο 1986-1991 δηλώθηκαν μόνο πέντε τέτοιες συμφωνίες. Στο διάστημα 1995-2001 ο αριθμός των δηλωθέντων συμφωνιών έφθασε τις 100. Από τις συνολικά 200 περίπου συμφωνίες οι 150 ή το 75% βρίσκεται σήμερα σε ισχύ. Έτσι, περίπου τα 3/4 των ισχυόντων συμφωνιών τέθηκαν σε λειτουργία τα τελευταία χρόνια.

Το πλέγμα των διεθνών περιφερειακών οικονομικών ενώσεων είναι σήμερα ιδιαίτερα πολύπλοκο τόσοσον όσο αφορά τη συμμετοχή των κρατών, όσο και αναφορικά με την μορφή, το βάθος και το εύρος της ολοκλήρωσης. Πολλές χώρες συμμετέχουν σε περισσότερα του ενός σχήματα, συχνά με διαφορετική μορφή. Πάνω από το 60% των συμφωνιών σε ισχύ αφορά ευρωπαϊκές χώρες. Το 15% των συμφωνιών αφορά αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ τα τελευταία χρόνια και οι ΗΠΑ, οι οποίες παραδοσιακά ήταν αντίθετες σε τέτοιου είδους συμφωνίες και πρέσβευαν μια παγκόσμια ανοικτή οικονομία αντί της περιφερειακής απελευθέρωσης των αγορών, έκαναν στροφή προς τη δημιουργία διεθνών περιφερειακών οικονομικών ενώσεων κυρίως με τη μορφή της

ελεύθερης ζώνης εμπορίου και λιγότερο με τη μορφή της τελωνιακής ένωσης, της κοινής αγοράς ή της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Η δημιουργία μιας περιφερειακής οικονομικής ένωσης έχει σημαντικές επιπτώσεις σε επί μέρους οικονομικά μεγέθη τόσο των συμμετεχόντων χωρών όσο και των τρίτων χωρών. Επίσης, πρόκειται για μια θεμελιώδη απόφαση με πολιτικές επιδράσεις. Στα παρακάτω επιχειρείται μια σύνοψη των κυριότερων συμπερασμάτων της επιστημονικής έρευνας που ασχολείται με τους λόγους δημιουργίας και τις επιπτώσεις της περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης. Συγχρόνως, τα συμπεράσματα της έρευνας αυτής θα αξιοποιηθούν για την επαλήθευση ή διάψευση ορισμένων υποθέσεων σχετικά με τις επιπτώσεις της θεωρίας της διεθνούς περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης.

2. Οικονομικές επιπτώσεις της διεθνούς περιφερειακής ολοκλήρωσης

2.1. Δημιουργία και εκτροπή εμπορίου

Το βασικό ερώτημα της σχετικής θεωρίας σχετίζεται με τις επιδράσεις ευημερίας της οικονομικής ολοκλήρωσης. Συγχρόνως, γίνεται διάκριση μεταξύ των χωρών μελών μιας Διεθνούς Περιφερειακής Οικονομικής Ένωσης (ΔΠΟΕ) όπως για παράδειγμα μιας Τελωνιακής Ένωσης και Τρίτων Χωρών (ΤΧ).

Λόγω της κατάργησης των εμποδίων στο εσωτερικό εμπόριο της ΔΠΟΕ διευρύνονται οι εμπορικές συναλλαγές ("δημιουργία εμπορίου") και ενισχύεται ο καταμερισμός εργασίας. Αντιθέτως, σε μειονεκτική θέση βρίσκονται παραγωγοί και εξαγωγείς από τρίτες χώρες. Οι εξαγωγές τους στην ΔΠΟΕ συρρικνώνονται, επειδή μέρος των εξαγωγών τους αντικαθίστανται από περισσότερο εμπόριο στο εσωτερικό της ένωσης αυτής. Οι παραδοσιακές εμπορικές ροές, δηλαδή, αυτές που ισχύουν προ της δημιουργίας της ΔΠΟΕ εκτρέπονται ("εκτροπή εμπορίου"). Αυτή η επίδραση έχει αρνητικές επιδράσεις ευημερίας και για τις συμμετέχουσες στην ένωση χώρες, διότι ανταγωνιστικοί (φθηνότεροι) προμηθευτές από τρίτες χώρες αντικαθίστανται από λιγότερο ανταγωνιστικούς (ακριβότερους) εσωτερικούς προμηθευτές. Σ' αυτήν την περίπτωση η ίδρυση της ένωσης χειροτερεύει την κατανομή των πόρων.

Η συνολική επίδραση στην ευημερία των χωρών μελών της ένωσης προκύπτει συνεπώς από το άθροισμα των δύο αντίθετων επιδράσεων: της "εκτροπής" και της "δημιουργίας" εμπορίου. Εάν η "εκτροπή" εμπορίου υπερισχύσει της "δημιουργίας" τότε το συνολικό αποτέλεσμα ευημερίας που προκύπτει από την περιφερειακή ολοκλήρωση

είναι αρνητικό. Το αντίθετο ισχύει στην περίπτωση που υπερισχύσει η επίδραση της "δημιουργίας" εμπορίου.

Ένα σχήμα περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης για να είναι επωφελές στις συμμετέχουσες χώρες και για να μη βλάπτει υπερβολικά τις τρίτες χώρες θα πρέπει, σύμφωνα με τα παραπάνω, να "δημιουργεί" όσο γίνεται περισσότερο εμπόριο και να "εκτρέπει" όσο γίνεται λιγότερο.

Αυτή η κατάσταση είναι πολύ πιθανό να συμβεί όταν:

- Οι χώρες εταίροι παράγουν όμοια προϊόντα αλλά με διαφορετικό κόστος. Σ' αυτή την περίπτωση οι οικονομίες τους είναι στην πραγματικότητα ανταγωνιστικές αλλά δυνητικά συμπληρωματικές. Εδώ υπάρχουν μεγάλα περιθώρια δημιουργίας εμπορίου μέσω της υποκατάστασης παραγωγών υψηλού κόστους στη μια χώρα από παραγωγές χαμηλότερου κόστους από την άλλη χώρα (και αντιστρόφως).
- Η ΔΠΟΕ είναι μεγάλη σε σχέση με τον υπόλοιπο εξωτερικό κόσμο. Όσο μεγαλύτερο τμήμα της παγκόσμιας οικονομίας συμμετέχει σ' αυτήν τόσο μικρότερη είναι η προοπτική της "εκτροπής" εμπορίου. Ομοίως, όσο λιγότερο εξωτερικό εμπόριο είχαν οι χώρες μέλη της ΔΠΟΕ πριν το σχηματισμό της με τρίτες χώρες, τόσο το καλύτερο.
- Οι δασμοί μεταξύ των χωρών μελών πριν τη δημιουργία της ένωσης είναι υψηλοί, ενώ έναντι των υπολοίπων χωρών χαμηλοί.
- Όσο χαμηλότερο είναι το κοινό δασμολόγιο στην περίπτωση μιας τελωνιακής ένωσης τόσο μικρότερη η επίδραση της "εκτροπής" εμπορίου.

Η εμπειρική έρευνα των παραπάνω επιπτώσεων των ΔΠΟΕ έδειξε ότι αν και συνολικά σήμερα δεν αποτελεί τόσο μεγάλο πρόβλημα λόγω του γενικού ανοίγματος των αγορών και των χαμηλών δασμών, υπάρχουν περιπτώσεις όπως η προστασία της αγροτικής παραγωγής στην ΕΕ έναντι του διεθνούς ανταγωνισμού όπου η εκτροπή εμπορίου είναι σημαντική.

2.2 Δυναμικές επιδράσεις της διεθνούς περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης

Οι παραπάνω αναφερθείσες επιδράσεις αποτελούν μερική μόνο περιγραφή των στατικών επιπτώσεων μιας ΔΠΟΕ. Υπάρχει όμως και μια σειρά άλλων επιδράσεων, οι οποίες εμφανίζονται σε όλα σχεδόν τα σχήματα περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης και χαρακτηρίζονται ως δυναμικές επιδράσεις. Οι επιδράσεις αυτές

είναι ασθενέστερες στην περίπτωση της ελεύθερης ζώνης εμπορίου και αυξάνονται ανάλογα με το σχήμα περιφερειακής ολοκλήρωσης. Ισχυρότερες είναι στην περίπτωση μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Οι επιδράσεις αυτές περιγράφονται στα παρακάτω.

Οικονομίες Κλίμακας

Η απελευθέρωση του εσωτερικού εμπορίου από εμπόδια δημιουργεί στο εσωτερικό της ΔΠΟΕ μια μεγάλη εσωτερική αγορά, διευρύνοντας έτσι τις δυνατότητες διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών των επιχειρήσεων. Η διεύρυνση της αγοράς επιτρέπει στις επιχειρήσεις να πετύχουν το άριστο μέγεθός τους, να εφαρμόσουν διαδικασίες μαζικής παραγωγής και παραγωγής "en σειρά" και γενικά να αξιοποιήσουν τις οικονομίες κλίμακας και να μειώσουν το ανά μονάδα κόστος παραγωγής. Συνεπώς, με τη δημιουργία της ΔΠΟΕ αναμένεται αύξηση της παραγωγικότητας, της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Όσο μικρότερη είναι η εσωτερική αγορά μιας χώρας και όσο μεγαλύτερη είναι η ενιαία αγορά που δημιουργείται στο πλαίσιο μιας περιφερειακής οικονομικής ένωσης τόσο μεγαλύτερα αναμένονται να είναι τα οφέλη στην ανάπτυξη από τις οικονομίες κλίμακας και εξειδίκευσης των επιχειρήσεων.

Αυξανόμενος Ανταγωνισμός

Η κατάργηση των εμποδίων στο εσωτερικό εμπόριο οξύνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων από τις χώρες μέλη της ΔΠΟΕ. Αυτό μπορεί να προκαλέσει καταρχήν μεγαλύτερη εξειδίκευση των επί μέρους παραγωγών σε συγκεκριμένες εκδοχές ενός προϊόντος. Και στην περίπτωση αυτή καθίσταται δυνατή η αύξηση της παραγωγικότητας και η μείωση του κόστους παραγωγής.

Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός δύναται επίσης να οδηγήσει στην εξάλειψη εθνικών μονοπωλίων και ολιγοπωλίων, που υφίσταντο προ του σχηματισμού της ΔΠΟΕ, ωθώντας τις επιχειρήσεις αυτές να καταβάλουν μεγαλύτερες προσπάθειες για μείωση του κόστους παραγωγής και βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων με τελικό αποτέλεσμα μείωση των τιμών πώλησης. Η αύξηση της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων και η μείωση της διαφοράς μεταξύ τιμών πώλησης και κόστους παραγωγής λόγω αυξανόμενου ανταγωνισμού έχουν αποδειχτεί και εμπειρικά.

Ακόμη, είναι γνωστό ότι ο εντεινόμενος ανταγωνισμός είναι ο κινητήριο μοχλός της τεχνολογικής προόδου. Μέσω αυξημένων δαπανών για την έρευνα και ανάπτυξη, μέσω καινοτομιών στους τομείς της παραγωγής, του προϊόντος, της οργάνωσης και των αγορών επιδιώκεται η διατήρηση ή/και βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης των επιχειρήσεων.

Μείωση των τιμών εισαγωγών και βελτίωση των όρων εμπορίου

Λόγω της κατάργησης των εσωτερικών εμποδίων και της διατήρησής τους προς τρίτες χώρες αλλά και λόγω της αύξησης του ανταγωνισμού και της πτώσης των τιμών στο εσωτερικό μιας τελωνιακής ένωσης, εξαγωγείς από τρίτες χώρες προκειμένου να εισέλθουν στην αγορά της ένωσης αυτής είναι συχνά αναγκασμένοι να μειώνουν τις τιμές των εξαγωγών τους προς αυτήν. Αυτό σημαίνει βελτίωση των όρων εμπορίου των χωρών μελών της και αύξηση της ευημερίας τους, ασφαλώς σε βάρος των επιχειρήσεων τρίτων χωρών.

Διάδοση γνώσεων, τεχνογνωσίας και τεχνολογίας

Η κατάργηση των εμπορικών εμποδίων και η εντατικότερη οικονομική διασύνδεση εντός της ΔΠΟΕ επιτρέπουν την ταχύτερη διάδοση τεχνικών και οργανωτικών γνώσεων και επιφέρουν αύξηση στη ροή των πληροφοριών και στη διαφάνεια των αγορών, τα οποία με τη σειρά τους δημιουργούν συνθήκες αύξησης της αποδοτικότητας και βελτίωσης της κατανομής των πόρων. Είναι πλέον διαπιστωμένο ότι οι εμπορικές ροές συνεπάγονται και ροές μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Έχει καταδειχθεί από εμπειρικές έρευνες ότι όσο πιο υψηλό είναι το ποσοστό εμπορίου με μια αναπτυσσόμενη χώρα τόσο μεγαλύτερη είναι η πρόσβαση της χώρας εισαγωγής στο τεχνολογικό απόθεμα της χώρας αυτής και τόσο μεγαλύτερη η μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Συνεπώς, η αύξηση του διμερούς εμπορίου μέσω της δημιουργίας μιας περιφερειακής οικονομικής ένωσης αυξάνει σημαντικά τις ροές μεταφοράς τεχνολογίας και την παραγωγικότητα της χώρας εισαγωγής.

Αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων

Επιχειρήσεις τρίτων χωρών, προκειμένου να τύχουν των πλεονεκτημάτων των επιχειρήσεων που βρίσκονται εντός της ΔΠΟΕ και να αποφύγουν την όποια διακρίνουσα μεταχείριση που συνεπάγεται αυτή προς τρίτες χώρες, αναγκάζονται συχνά να εγκατασταθούν και να διενεργήσουν άμεσες επενδύσεις στο εσωτερικό της ένωσης, αντί να εξάγουν προς αυτήν. Αυτό συνεπάγεται αύξηση των επενδύσεων, του ανταγωνισμού, της παραγωγικότητας και της ανάπτυξης των χωρών υποδοχής. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις από τρίτες χώρες αναμένεται να είναι τόσο μεγαλύτερες όσο μεγαλύτερη είναι η αγορά που δημιουργείται και όσο υψηλότερη είναι η εμπορική προστασία προς τρίτες χώρες. Έτσι, για παράδειγμα, μετά την ίδρυση της NAFTA και της ένταξης του Μεξικού σ' αυτήν παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των ξένων επενδύσεων όπως των Ιαπωνικών στο Μεξικό. Επίσης, παρατηρήθηκε σημαντική αύξησή τους στις χώρες Ιρλανδία, Ισπανία και Πορτογαλία μετά την ένταξή τους στην

Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Συχνά όμως, όπως στην περίπτωση της ΕΕ, παρατηρείται και αύξηση των επενδύσεων μεταξύ των χωρών της περιφερειακής οικονομικής ένωσης.

2.3 Λοιποί οικονομικοί λόγοι για τη δημιουργία και διάδοση των ΔΠΟΕ

Πέραν των ανωτέρω υπάρχουν και άλλοι οικονομικής φύσεως λόγοι που ωθούν τα κράτη να επιδιώκουν την περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωσή τους (Βλ. σχετ. Baldwin, 1997).

Για παράδειγμα, η έξαρση του "περιφερισμού" που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στις αναπτυσσόμενες χώρες δύναται να αποδοθεί σε δύο κυρίως λόγους: Πρώτον, οι χώρες αυτές στη δεκαετία του '80 εγκατέλειψαν στην συντριπτική τους πλειοψηφία τις εσωστρεφείς αναπτυξιακές στρατηγικές τους της υποκατάστασης των εισαγωγών και τον έντονο κρατικό παρεμβατισμό και υιοθέτησαν τη στρατηγική του εξωτερικού προσανατολισμού, της ενίσχυσης των εξαγωγών ως μέσου οικονομικής ανάπτυξης και της ενίσχυσης των μηχανισμών της αγοράς στο εσωτερικό τους. Ο νέος αυτός προσανατολισμός των αναπτυσσόμενων χωρών δεν βρήκε στην πράξη την απολύτως θετική ανταπόκριση των βιομηχανικών χωρών, οι οποίες στην ίδια δεκαετία εφήρμοσαν μια πολιτική επιλεκτικού εμπορικού προστατευτισμού έναντι πολλών ανταγωνιστικών εισαγωγών από τις χώρες του Νότου. Αυτό είχε ως συνέπεια οι αναπτυσσόμενες χώρες να αναζητήσουν μια διέξοδο στη δημιουργία μεγάλων περιφερειακών εμπορικών σχημάτων συνεργασίας (South-South Integration).

Ένας περαιτέρω λόγος της δημιουργίας ΔΠΟΕ μεταξύ αναπτυσσόμενων χωρών έχει να κάνει με την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Η δημιουργία μιας μεγάλης, ελεύθερης εσωτερικής αγοράς, η ύπαρξη σταθερού θεσμικού πλαισίου και η ύπαρξη εμπορικών ή και άλλων εμποδίων στο εξωτερικό εμπόριο με τρίτες χώρες δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες προσέλκυσης ξένων επενδυτών. Το επιχείρημα αυτό έχει επιβεβαιωθεί και στην πράξη.

Ο αυξανόμενος "περιφερισμός" των τελευταίων ετών πιθανόν να σχετίζεται και με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Μέσω της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης επιδιώκεται η βελτίωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των οικονομικών μονάδων των χωρών που συμμετέχουν ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στον εντεινόμενο διεθνή ανταγωνισμό. Η πρόκληση της παγκοσμιοποίησης δεν ωθεί μόνο τις αναπτυσσόμενες χώρες στη δημιουργία ΔΠΟΕ. Η ίδια η Ευρωπαϊκή Κοινότητα εισήγαγε και εφήρμοσε το "Πρόγραμμα 1992" για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς της και επιδιώκει την πλήρη οικονομική ένωση προκειμένου να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα

των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στο πλαίσιο του νέου διεθνοποιημένου συστήματος παραγωγής και αγορών.

Επίσης, στην παράλληλα με την παγκοσμιοποίηση της πραγματικής οικονομίας παρατηρούμενη παγκοσμιοποίηση των θεσμών και του δικαίου η συμμετοχή των επί μέρους χωρών γίνεται πιο ενεργητική όταν συμμετέχουν, διαπραγματεύονται και αντιδρούν κατά ομάδες.

Η τάση για τη δημιουργία περιφερειακών σχημάτων οικονομικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια εμφανίζει μια δυναμική συνεχούς επέκτασης. Αλλά και υφιστάμενα σχήματα, ειδικά όταν είναι επιτυχή εμφανίζουν την ίδια τάση. Σύμφωνα με τον Baldwin (1993, και 1997), ο περιφερισμός εκλύει πολλαπλασιαστικές επιδράσεις της μείωσης των εμποδίων και εμφανίζει μια ροή όπως αυτή του ντόμινο. Η βασική ερμηνεία έχει ως εξής: Ο σχηματισμός μιας περιφερειακής οικονομικής ένωσης ή η εμβάθυνση μιας υφιστάμενης προκαλεί αναπόφευκτα έως κάποιο βαθμό εκτροπή εμπορίου και επενδύσεων. Η εκτροπή αυτή ωθεί τις θιγόμενες οικονομικές δυνάμεις (π.χ. εξαγωγικές επιχειρήσεις) τρίτων χωρών, οι οποίες βλέπουν να υφίστανται διάκριση και να θίγονται τα συμφέροντά τους από τη μη συμμετοχή των χωρών τους και συνεπώς και των ιδίων στη νέα αγορά, να αναλάβουν δράση και να ασκήσουν πίεση στην κυβέρνησή τους ώστε να συμμετάσχει και η χώρα τους στην ΔΠΟΕ.

Ο Laurence (1996) αποκαλεί το φαινόμενο αυτό "πίεσεις για συμμετοχή" ("pressures for inclusion"). Όσο μεγαλύτερη είναι μια ΔΠΟΕ, όσο υψηλότερη είναι η εξωτερική εμπορική προστασία της, όσο μεγαλύτερη η εμπορική (εξαγωγική) εξάρτηση μιας τρίτης χώρας από αυτήν και όσο μικρότερες οι πιθανότητες μείωσης του εμπορικού προστατευτισμού στο πλαίσιο της πολυμερούς συνεργασίας (π.χ. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου) τόσο μεγαλύτερες αναμένεται να είναι και οι εν λόγω πιέσεις. Σε περίπτωση που η ΔΠΟΕ είναι ανοικτό "κλαμπ", δηλ. προβλέπει και επιτρέπει τη διεύρυνσή της με την αποδοχή νέων μελών, τόσο πιθανότερο είναι να επεκτείνεται συνεχώς. Σε περίπτωση που η ΔΠΟΕ δεν προτίθεται να διευρυνθεί (τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα) είναι πιθανό οι μη συμμετέχουσες, αποκλεισμένες τρίτες χώρες να προβούν από αντίδραση στο σχηματισμό νέων ενώσεων μεταξύ τους.

Και οι δύο υποθέσεις, παρά το υψηλό βαθμό απλουστευτικής ερμηνείας τους, επαληθεύθηκαν στην πράξη. Έτσι, για παράδειγμα η Ευρώπη (ΕΟΚ) των 6 του 1957, έγινε Ευρωπαϊκή Κοινότητα των 9 (1973), των 10 (1981), των 12 (1986) και των 15 (1995) και ήδη άρχισαν διαπραγματεύσεις για μια νέα μεγάλη διεύρυνση. Ακόμη, η ίδρυση της ΕΟΚ προκάλεσε την αντίδραση των υπολοίπων Δυτικοευρωπαϊκών κρατών, τα οποία το 1960 ίδρυσαν την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ ή ΕΕΤΑ). Ακόμη, η ίδρυση της Ελεύθερης Ζώνης Εμπορίου μεταξύ ΗΠΑ και Καναδά (1985) οδήγησε σε αιτήσεις διεύρυνσης και άλλων κρατών της Λατινικής Αμερικής και κυρίως του Μεξικού. Έτσι, προέκυψε η Βορειοαμερικανική Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου

(NAFTA) μεταξύ ΗΠΑ, Καναδά και Μεξικού. Αίτημα για ένταξη στην NAFTA κατέθεσαν και οι χώρες Χιλή, Βραζιλία, Αργεντινή, Ουρουγουάη και Παραγουάη.

Η ως άνω ερμηνευτική προσέγγιση δίνει πειστική απάντηση για τη διεύρυνση κυρίως υφιστάμενων σχημάτων περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας. Δε δύναται όμως να ερμηνεύσει τη δημιουργία των αρχικών ΔΠΟΕ για τις οποίες ισχύουν κυρίως οι οικονομικοί και πολιτικοί λόγοι που αναφέρονται σε άλλα σημεία του άρθρου αυτού.

Πέραν των παραπάνω διατυπώθηκαν και άλλες υποθέσεις σχετικά με την έξαρση του "περιφερισμού" που παρατηρήθηκε τα τελευταία χρόνια. (Βλ. Krugman 1993, Bhagwati 1993, Panagariya 1996, Bergsten 1996).

Οι λόγοι που αναφέρονται είναι κυρίως τέσσερις:

1. Ο μεγάλος αριθμός ετερογενών κρατών που συμμετέχουν στα πολυμερή φόρα καθιστά δύσκολη της εύρεση του κοινού παρανομαστή στις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις. Όχι μόνο γιατί διαφέρουν οι φιλοσοφίες και αντιλήψεις των κρατών ως προς το επιθυμητό αποτέλεσμα ή το σύστημα οργάνωσης των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Ούτε μόνο γιατί λόγω της διαφοροποίησης (περιφερειοποίησης εδώ) των εμπορικών τους οικονομικών σχέσεων τα κράτη δίδουν έμφαση στην εμβάθυνση των σχέσεων τους με εκείνες τις χώρες με τις οποίες είτε ήδη εμφανίζουν ένα σημαντικό βαθμό ολοκλήρωσης είτε επιθυμούν να αναπτύξουν. Με άλλα λόγια για κάθε χώρα της παγκόσμιας κοινωνίας δεν έχουν όλες οι υπόλοιπες χώρες την ίδια οικονομική σημασία. Αυτό έχει ως συνέπεια να επιδιώκονται στενότερες σχέσεις στο επίπεδο της περιφερειακής συνεργασίας με εκείνες τις γειτονικές κυρίως χώρες με τις οποίες είναι τεχνικά δυνατό και οικονομικά επιθυμητό να δημιουργήσουν έναν ενιαίο οικονομικό χώρο.
2. Υπάρχει και ένας περαιτέρω λόγος που σχετίζεται με την αρχή (ρήτρα) του μάλλον ευνοούμενου κράτους. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της GATT και του διαδόχου της οργανισμού του ΠΟΕ, όταν δύο ή περισσότερες χώρες συνάψουν στο πλαίσιο της πολυμερούς συνεργασίας μια συμφωνία (π.χ. για μείωση των δασμών τους), η συμφωνία αυτή ισχύει αυτομάτως και αυτοδικαίως για όλα τα μέλη της GATT/ ΠΟΕ, ακόμη και για αυτά που δεν υπέγραψαν τη σχετική συμφωνία. Αυτή η αρχή ωθεί συχνά ορισμένα μέλη της GATT/ΠΟΕ είτε να μη συνάπτουν συμφωνίες απελευθέρωσης του εμπορίου, προκειμένου να αποκλείσουν τις χώρες που δεν προσφέρουν αντίστοιχες παραχωρήσεις, είτε άλλα μέλη να συμπεριφέρονται ως "λαθρεπιβάτες" (free riders) και να μη συμμετέχουν ενεργά στις διαπραγματεύσεις περιμένοντας να καρπωθούν οφέλη στη βάση της αρχής του μάλλον ευνοούμενου κράτους. Μια δυνατότητα αποκλεισμού των "λαθρεπιβατών" χωρών είναι η δημιουργία σε περιορισμένη κλίμακα αριθμού κρατών μιας ΔΠΟΕ, στην οποία κατά κανόνα ισχύει η αρχή της αμοιβαιότητας.

3. Ένας άλλος λόγος σχετίζεται με το είδος των προστατευτικών μέτρων και των λοιπών παρεμβατικών μεθόδων. Τα σύγχρονα αυτά μέσα προστασίας της εθνικής παραγωγής δεν είναι μόνο οι δασμοί και οι ποσοστώσεις. Αντιθέτως, πρόκειται συχνά για αδιαφανείς μεθόδους και για μέσα όχι της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής αλλά διαφόρων εσωτερικών οικονομικών πολιτικών. Έτσι, για παράδειγμα η διακρίνουσα εφαρμογή εθνικών τεχνικών προδιαγραφών και προτύπων, η διακρίνουσα εφαρμογή φυτοϋγειονομικών και κτηνιατρικών ελέγχων, η διακρίνουσα υλοποίηση των κρατικών συμβάσεων και προμηθειών, η χορήγηση σε ημεδαπούς παραγωγούς ή εξαγωγείς διαφόρων τύπων επιδοτήσεων κλπ., αποτελούν πολύπλοκα, διαφοροποιημένα, ευέλικτα, αποτελεσματικά και αδιαφανή μέσα προστατευτισμού. Η άρση αυτών των εμποδίων και ο αποτελεσματικός έλεγχός τους δύνανται να επιτευχθούν στην περιφερειακή κλίμακα πιο αποτελεσματικά απ' ό,τι στην πολυμερή. Πέραν τούτου είναι ευκολότερα δυνατή η δημιουργία μιας κοινής αγοράς ή μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης και η απαιτούμενη δημιουργία κοινού δικαίου και κοινών υπερεθνικών θεσμών σε περιφερειακό παρά σε παγκόσμιο επίπεδο.
4. Σύμφωνα με ορισμένους το μεταπολεμικό διεθνές σύστημα της πολυμερούς συνεργασίας, όπως αυτό εκφράστηκε μέσω οργανισμών όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (για τη διεθνή νομισματική συνεργασία) και τη GATT (για τη διεθνή εμπορική συνεργασία) ήταν αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής και ιδεολογικής ηγεμονίας των ΗΠΑ. Η ανάπτυξη νέων δυνάμεων (π.χ. ΕΕ, Ιαπωνία, Χώρες Ειρηνικού στη δεκαετία του '60 και του '70) προκάλεσε τη μετεξέλιξη του διεθνούς οικονομικού συστήματος από μονοκεντρικό σε πολυκεντρικό. Αυτό σύμφωνα με ορισμένους, σε συνδυασμό με τη δυστοκία των διαπραγματεύσεων του γύρου της Ουρουγουάης της GATT (1986-1992) στα τέλη του '80 προκάλεσαν την απομάκρυνση των αμερικανών από την αρχή του "πολυμερισμού" και την υιοθέτηση της αρχής του "περιφερισμού".

Οι παραπάνω λόγοι δεν έχουν σαφώς γενική ισχύ, δύνανται όμως να ερμηνεύσουν τα αίτια της δημιουργίας ορισμένων ΔΠΟΕ. Έτσι, για παράδειγμα ορισμένες συμφωνίες είναι δύσκολες και σε περιφερειακό επίπεδο, ίσως δυσκολότερες απ' ό,τι σε πολυμερές.

Οι ασιατικές χώρες δέχθηκαν με ικανοποίηση το αποτέλεσμα της απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου που προέκυψε από τον 8^ο Γύρο διαπραγματεύσεων της GATT (Γύρος Ουρουγουάης). Αντιθέτως, υπάρχουν ακόμη πολλά προβλήματα στην προσπάθειά τους να προάγουν την περιφερειακή τους ολοκλήρωση. Επίσης, στις ΗΠΑ η αντίδραση στη δημιουργία της NAFTA ήταν πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι η αποδοχή των αποτελεσμάτων του Γύρου της Ουρουγουάης της GATT.

Εξάλλου, πολλά περιφερειακά οικονομικά σχήματα συνεργασίας όπως θα δειχθεί παρακάτω δεν ασχολούνται με άλλα εμπορικά εμπόδια παρά με δασμούς και ποσοστώσεις. Ούτε ισχύει απόλυτα ότι οι ΗΠΑ εγκατέλειψαν την υπεράσπιση της αρχής

του "πολυμερισμού" δηλαδή τη συνεργασία και συμμετοχή σχεδόν όλων των χωρών του κόσμου στα υφιστάμενα διεθνή φόρα. Η NAFTA ήταν αποτέλεσμα και επιθυμία του Καναδά και της αλλαγής της στάσης των χωρών της Λατινικής Αμερικής και ειδικότερα του Μεξικού, τα οποία εγκατέλειψαν τις στρατηγικές υποκατάστασης των εισαγωγών και της εσωστρεφούς ανάπτυξης. Στο αίτημα των άλλων χωρών της Λατινικής Αμερικής για δημιουργία με τις ΗΠΑ διμερών ελευθέρων ζωνών εμπορίου οι τελευταίες αντέδρασαν αρνητικά.

2.5 Επιπτώσεις στην οικονομική σύγκλιση των μελών μιας περιφερειακής οικονομικής ένωσης

Ένα ειδικό ερώτημα που τίθεται συχνά σχετίζεται με το κατά πόσο η δημιουργία μιας περιφερειακής οικονομικής ένωσης συμβάλλει στην σύγκλιση ή απόκλιση των επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ των κρατών μελών της σε περίπτωση που τα επίπεδα ανάπτυξής τους αποκλίνουν. Η απάντηση είναι ιδιαίτερα δυσχερής και δεν μπορεί να απαντηθεί εκ των προτέρων δεδομένου ότι υπάρχουν δυναμικές διαδικασίες που είναι αντίρροπες. Έτσι, για παράδειγμα, η αύξηση των εισαγωγών και του ανταγωνισμού στην λιγότερο αναπτυγμένη χώρα δύναται να προκαλέσει μειώσεις στην παραγωγή της. Επίσης, σε περίπτωση χαμηλού μεταφορικού κόστους και υπερίσχυσης των κεντρομόλων δυνάμεων του οικονομικού συγκεντρωτισμού (π.χ. τομεακά clusters, εξωτερικές οικονομίες τεχνολογίας, ύπαρξη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, συνδέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων, μεγάλες τοπικές αγορές, υποστηρικτικές υποδομές και υπηρεσίες) είναι πιθανή περαιτέρω αύξηση του οικονομικού συγκεντρωτισμού στην αναπτυγμένη χώρα και εξυπηρέτηση της λιγότερο αναπτυγμένης χώρας μέσω του εμπορίου αντί της διενέργειας επενδύσεων. Σ' αυτήν την περίπτωση αναμένεται απόκλιση. Αντιθέτως, σε περίπτωση υπερίσχυσης των φυγόκεντρων δυνάμεων (π.χ. υψηλές τιμές γης στην αναπτυγμένη χώρα, περιβαλλοντικά προβλήματα και περιορισμοί, υψηλό κόστος εργασίας), υψηλού μεταφορικού κόστους, διάδοσης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων κλίμακας και ανταγωνισμού, ξένες επενδύσεις από τρίτες χώρες κ.α. είναι πιθανό να υπάρξει μεταφορά δραστηριοτήτων στη λιγότερο αναπτυγμένη χώρα και πραγματική σύγκλιση. Επίσης, όπως στην περίπτωση της ΕΕ μπορεί να υπάρξει και μεταφορά πόρων μέσω ενός μηχανισμού περιφερειακής ανακατανομής των εισοδημάτων.

Το συνολικό αποτέλεσμα είναι αβέβαιο. Η σχετική εμπειρική έρευνα όμως δείχνει ότι σε περίπτωση δημιουργίας περιφερειακής οικονομικής ένωσης μεταξύ μιας αναπτυγμένης χώρας με υψηλές αμοιβές εργασίας και μιας λιγότερο αναπτυγμένης χώρας με χαμηλό κόστος εργασίας προκαλείται μείωση των ανισοτήτων ανάπτυξης, δηλαδή πραγματική σύγκλιση. Αντιθέτως, στην περίπτωση σχηματισμού οικονομικής ένωσης μεταξύ

αναπτυσσόμενων χωρών είναι πολύ πιθανή η εμφάνιση απόκλισης, λόγω του ότι μια από τις χώρες της ένωσης επωφελείται εμφανώς περισσότερο.

3. Πολιτικές επιπτώσεις

Η δημιουργία μιας διεθνούς περιφερειακής οικονομικής ένωσης ή η ένταξη ή η απόρριψη της ένταξης μιας χώρας σε μια υφιστάμενη έχουν ορισμένες φορές (και) πολιτικά κίνητρα.

Έτσι, για παράδειγμα οι πατέρες της Ευρωπαϊκής ενοποίησης όπως οι R. Schuman, J. Monnet, P.-H. Spaak, Adenauer, de Gaulle κ.α. συνέλαβαν την ιδέα της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης με κύριο σκοπό τη Γαλλο-γερμανική συμφιλίωση και τη διασφάλιση της ειρήνης στην Δυτική Ευρώπη. Το βασικό επιχείρημα της ελληνικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1981 ήταν πολιτικό: μέσω της ένταξης η νέα και εύθραυστη ελληνική δημοκρατία της μεταπολίτευσης επιζητούσε τη σταθεροποίηση και διασφάλισή της.

Πολιτικοί είναι κυρίως οι λόγοι της αποδοχής της τουρκικής αίτησης για ένταξη στην ΕΕ και της αναγνώρισής της ως υποψήφιας προς ένταξη χώρας. Η ΕΕ επιθυμεί έτσι να στηρίξει το δυτικό προσανατολισμό και την προοπτική ένταξης της Τουρκίας αφενός για την ενίσχυση του φιλοδυτικού καθεστώτος και την αποφυγή μιας ισλαμικής έξαρσης στην Τουρκία και αφετέρου λόγω της σημαντικής γεωπολιτικής σημασίας της χώρας αυτής στην Ασία για τα ευρωπαϊκά συμφέροντα. Η Αυστρία και η Φιλανδία, παρά την μεγάλη οικονομική εξάρτησή τους από την Κοινότητα, επιθυμούσαν αλλά δεν ήταν δυνατόν να ενταχθούν κατά την περίοδο του διπολισμού λόγω της αναγκαστικής ουδετερότητάς τους. Αμέσως μετά την κατάρρευση του Σοβιετικού Συνασπισμού, εξέλειψαν οι λόγοι της ουδετερότητάς τους και εντάχθηκαν στην ΕΕ.

Το πολιτικό στοιχείο ενυπάρχει και στην επιδίωξη της Κυπριακής Δημοκρατίας να ενταχθεί στην ΕΕ. Λόγω της ένταξης (πριν ή μετά) αναμένονται πιθανές θετικές επιδράσεις στην επίλυση του Κυπριακού προβλήματος.

Επίσης, πολιτικό υπόβαθρο έχουν και οι σχέσεις της ΕΕ με τις αναπτυσσόμενες χώρες και τις χώρες σε μετάβαση.

Ασφαλώς, οι πολιτικοί λόγοι δεν μπορούν πάντοτε να ερμηνεύσουν τη δημιουργία και επέκταση των ΔΠΟΕ. Σ' ορισμένες όμως περιπτώσεις αποτελούν το γενεσιουργό ή καθοριστικό λόγο τους.

Ακόμη, είναι γνωστό ότι η διαπραγματευτική δυναμικότητα των κρατών στο επίπεδο της διεθνούς οικονομικής διπλωματίας εξαρτάται από το μέγεθος των αγορών τους και από

τον οικονομικό δυναμισμό τους. Μεμονωμένες οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν έχουν πολλές δυνατότητες να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των βιομηχανικών χωρών, ούτε τους διεθνείς οικονομικούς θεσμούς. Αντιθέτως, όσο ισχυρότερο οικονομικά είναι το περιφερειακό σχήμα που δημιουργούν, όσο περισσότερες χώρες συμμετέχουν και όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός εσωτερικής ενοποίησης τους τόσο πιο αποτελεσματικά δύνανται να προωθήσουν τις θέσεις και τα συμφέροντά τους στα διεθνή φόρα οικονομικής συνεργασίας. Βέβαια, το τελευταίο επιχείρημα ισχύει στη πράξη και για ενώσεις μικρών αναπτυσσόμενων χωρών.

Υπάρχει και ένας άλλος σημαντικός πολιτικός λόγος που έχει επισημανθεί από τους εκπροσώπους της Νέας Πολιτικής Οικονομίας (Olson, 1982) και έχει να κάνει με τη σχέση μεταξύ περιφερειακής ολοκλήρωσης εκ των άνω και της λειτουργίας στο εσωτερικό των κρατών εκείνων των ομάδων συμφερόντων (π.χ. κρατοδίαιτες επιχειρήσεις, μονοπώλια και ολιγοπώλια, αγρότες, συνδικάτα κλπ.) που αντιδρούν σε εθνικές προσπάθειες αναδιάρθρωσης, αύξησης του ανταγωνισμού μέσω εσωτερικών μεταρρυθμίσεων και ανοίγματος των αγορών κλπ. και εμποδίζουν έτσι την οικονομική ανάπτυξη.

Μέσω της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης και του συνεπαγόμενου ανταγωνισμού αλλά και μέσω της λήψης αποφάσεων σε νέα κοινά υπερεθνικά όργανα οι εθνικές κυβερνήσεις δύνανται να επιδιώξουν τη μείωση ή εξουδετέρωση της αντίστασης των ως άνω ομάδων συμφερόντων. Συμμάχους στην προσπάθειά τους αυτή βρίσκουν συχνά σ' εκείνες τις οικονομικές ομάδες που τα συμφέροντά τους εξυπηρετούνται από το άνοιγμα των αγορών καθώς και από τη κοινή γνώμη, όταν η τελευταία ενημερώνεται συχνά για τα συνολικά οφέλη της περιφερειακής ολοκλήρωσης.

Βιβλιογραφία

- BALDWIN, R (1997): "The Causes of Regionalism", in *The World Economy*, Vol, 20, 1997, σελ. 865-888
- BALDWIN, R (1993): "A Domino Theory of Regionalism", *NBER WP 4465* (Cambridge)
- BALDWIN, R and VENABLES A. (1995): "Regional Economic Integration", in GROSSMAN and ROGOFF (eds.), *Handbook of International Economics*, 1995, (Amsterdam: North Holland)
- BERGSTERN, F (1997) "Open Regionalism", in *The World Economy*, Vol. 20, 1997, σελ. 545-565
- BHAGWATI, J. (1993): "Regionalism and Multilateralism: An Overview", in K. ANDERSON and R. BLACKHURST (eds.), *Regional Integration and the Global Trading System*, 1993, London: Harvester - Wheatsheaf
- DE MELO J. and PANAGARIYA A. (eds.) (1993), *New Dimensions in Regional Integration*, Cambridge University Press
- GREENAWAY, D., T. HYCLAK, R. THORNTON (eds.) (1989), *Economic Aspects of Regional Trading Arrangements*, New York: Harvester

- KRUGMAN, P. (1993): "Regionalism versus Multilateralism: Analytic Notes", in DE MELO and PANAGARIYA (eds.), *New Dimensions in Regional Integration*, Cambridge University Press, 1993, σελ. 58-79
- LAWRENCE, R. (1996): *Regionalism, Multilateralism and Deeper Integration*, Washington: Brooking Institute
- MARTIN, H.-P. and SCHUMANN H. (1997): *Die Globalisierungsfalle*, Reinbek bei Hamburg: Rowohlt
- OLSON, M. (1982): *The Rise and Decline of Nations*, Yale University Press, New Haven
- OMAN, Ch. (1996): "The Policy challenges of Globalisation and Regionalisation", *OECD Development Centre, Policy Brief* No. 11, Paris
- PANAGARIYA, A. (1996): "APEC and the United States", *CIES DP*, University of Adelaide
- SUMMERS, L. (1991): "Regionalism and the Word Trading System", in L. SUMMERS (ed.), *Policy Implications of Trade and Currency Zones*, 1991, Federal Reserve Bank of Kansas City
- VINER, J. (1950): *The Customs Union Issue*, New York
- UNITED NATIONS (1995): *World Investment Report 1995*
- WORLD BANK (1996): *Global Economic Prospects and the Developing Countries, 1996*, Washington, D.C. 1996